

Toespraak bij de Nationale Holocaust Herdenking door Vera Bergkamp 30 januari 2022, Wertheimpark

Afgelopen jaar stierf David Doeshman, de laatste, levende bevrijder van Auschwitz. Nooit zou hij het moment vergeten waarop hij op 22-jarige leeftijd, met een Sovjet-tank, de kamphekken omver reed. Hij beschreef het als volgt:

'We braken door de omheining heen en deelden voedsel uit aan de uitgemergelde gevangenen. Ze stonden daar, allemaal in gevangenen-pakken, alleen maar ogen, alleen maar ogen – het was echt heel verschrikkelijk.'

Vandaag herdenken we de Holocaust. De *Sjóa*. *Poraímos*. De grootste misdaad tegen de menselijkheid die ooit heeft plaatsgevonden.

En hoewel de nazi's de griezelige illusie hadden de sporen daarvan te kunnen uitwissen, spreken de getuigen tot aan vandaag, tot ons.

Het zijn de overlevenden, inmiddels de kinderen en tieners van toen, door wiens ogen we het spoor van de vernietiging terug kunnen volgen.

Zo iemand was de moeder van Oeke Hoogendijk, Loes Hoogendijk-De Jong. Over wie haar dochter een ontroerende documentaire maakte.

Filmend legde ze het beeld vast van haar getraumatiseerde, geestige en dominante jiddische moeder.

's Nachts kijkt Loes televisie en luistert ze naar muziek.

Overdag slaapt ze, in de hoop nare dromen te vermijden. Evengoed heeft ze wekelijks dezelfde, terugkerende nachtmerrie: ze is ergens beland, dat kan iets vervelends zijn of iets leuks, zoals een feestje.

En dan slaat de paniek toe. Omdat ze niet meer weet hoe ze thuis moet komen.

Sinds ze als jong meisje werd opgepakt om via Westerbork, naar Theresienstadt te worden gedeporteerd, is haar gevoel van veiligheid verstoord.

En dat is nooit meer goed gekomen.

De laatste dertig jaar van haar leven blijft ze daarom binnen, op haar kamer rond haar bed.

Alleen zó houdt ze de regie.

Ergens in de film zegt ze: 'had ik maar vleugels, en kon ik maar wegvliegen naar iets anders. Waar ik een nieuwe start zou kunnen maken.'

Die vleugels ontbreken, wegdromen lukt soms wel.

Als ze via een Duits tv-programma, virtueel met de trein naar Zwitserland reist.

Of als ze via de koptelefoon ontspant door de muziek van DJ Tiësto.

Maar als er onverwachts mensen voor de deur staan, slaat de angst weer toe.

De naam die de maakster koos voor deze film over haar inmiddels overleden moeder, spreekt boekdelen: Thuiswitz.

Het aantal overlevenden door wiens ogen we naar de Holocaust kunnen kijken, slinkt. De tweede en derde generaties zullen het steeds meer van hen gaan overnemen. Ook zij kunnen de individuele verhalen verder brengen.

De wereld in.

Zoals Oeke Hoogendijk met haar film, waarin zwaarte en lichtheid elkaar afwisselen.

Zoals schrijfster en journaliste Natascha van Weezel die geïnspireerd door het oorlogsverhaal van haar familie, strijdt voor dialoog en vrede.

Zoals architect Daniel Libeskind, ook een kind van holocaustsurvivors, die het Namenmonument ontwierp.

Dit monument – in september 2021 verwelkomd, hetzelfde jaar waarin de laatste bevrijder van Auschwitz stierf. Het heeft de doden terug naar huis gebracht. En ze hun identiteit teruggegeven. Het geeft niet alleen overgebleven familieleden, vrienden en nazaten een plek om ze te herdenken, middenin de voormalige Amsterdamse jodenbuurt.

Het monument laat je er ook, in zijn volle gewicht, zien wat er is gebeurd.

Zoals Hans Fels, zoon van Auschwitz-comité oprichtster Anne-tje Fels, het onlangs in de Volkskrant omschreef (en ik citeer):

‘Dat zich voor de ogen van de gehele Nederlandse samenleving een drama afspeelde, waarbij het overgrote deel van de bevolking een volk zag verdrinken zonder hen een reddingsboei toe te werpen.’

Dat de industriële vernietiging van mensen door de nazi’s kon plaatsvinden, is een schandvlek in onze geschiedenis.

Om nooit te vergeten.

Om nooit te relativiseren.

Om nooit te bagatelliseren.

Alleen dan kunnen we het in de toekomst **voorkomen**.

Kijken door de ogen van de overlevenden betekent dat wij verantwoordelijkheid moeten nemen.

De verantwoordelijkheid om te zorgen dat iedereen mee kan doen.
Ervoor te zorgen dat jouw vrijheid nooit ten koste van een ander gaat.
Altijd bewust zijn wat haat kan aanrichten.

De eenheid bewaren.

Ook, juist in het parlement. Het hart van onze democratie.

Ik ben ooit maatschappelijk en politiek actief geworden om discriminatie, racisme en homohaar tegen te gaan. Gedreven door de hoop dat je in de politiek gezamenlijk aan een betere wereld kunt werken. Nooit voel ik die verantwoordelijkheid sterker dan op dagen als deze.

Antisemitisme, racisme en discriminatie zijn helaas van alle tijden.

En we moeten het ook áltijd de kop in blijven drukken.

Nooit meer Auschwitz is daarom geen bezweringsformule. Het is een appél.

Het vraagt ons de getuigen van de holocaust in de ogen te blijven zien.

En draagt tegelijk de hoop in zich dat een nieuw begin mogelijk is.

We leven niet in het verleden, maar het verleden leeft wel in ons.

Het is onze verantwoordelijkheid om daarnaar te handelen.